

ایینه پژوهش

سال سی و هفتم، شماره دوم
خرداد و تیر ۱۴۰۵
ISSN:1023-7992

دوماهنامه نقد کتاب، کتاب شناسی و
اطلاع رسانی در حوزه فرهنگ اسلامی

۲۱۸

۲۱۸

دوماهنامه
آینه پژوهش

سال سی و هفتم، شماره دوم
خرداد و تیر ۱۴۰۵

Ayeneh-ye- Pazhoohesh

Vol.37, No.2 Jun - Jul 2025

A bi-monthly journal exclusively
review & information dissemination

218

dedicated to book critique, book
in the field of Islamic culture

سید احمد رضا قائم مقامی | عبدالجبار رفاعی / محمد سوری | منیر درکیچ / احمد زیلیچ / روزچهر مصاحب
سید علی آقایی / سید محمد حسین حکیم | آریا طبیب زاده | محمدرضا رهبریان | رقیه قراهنی
مهدی اسفندیاری / روح الله کاظمی | رسول جعفریان | علی راد | امید طبیب زاده | شهباز محسنی
فرهاد طاهری | سیدرضا باقریان موحد

یادداشت های شاهنامه (۱۰) | از نگاه عربی: متفکران معاصر ایران و جهان عرب (۵)
قدرت تحول آفرین ترجمه: حافظ شیرازی در اواخر دوران عثمانی و بالکان غربی هابسبورگ
بازنگری در تاریخ قرآن خیقانی | یادداشت های لغوی و ادبی (۷) | عباس فرساد، آغازکننده شعر به
لهجه قمی | اشعار تازه یاب از شاعران دوره قاجار با استناد به نشریات آن عصر
احیای کامل عبقات الأنوار پس از صدوپنجاه سال انتظار | مطهری و مسئله زنان: مروری بر یادداشت های
تازه انتشار یافته | طومار (۱۵) | سلسله مباحث نظری در باب تاریخ ادبیات بر اساس آرای رنه ولک (۵)

نکته، حاشیه، یادداشت

پیوست آینه پژوهش: روزنامه دیواری های مدارس ایران

پرتال
دوماهنامه
آینه پژوهش

Jap.isca.ac.ir

درگذشتگان

ناصرالدین انصاری

آیت الله العظمی خامنه‌ای

رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران، حضرت آیت الله العظمی سیدعلی حسینی خامنه‌ای، امید محرومان و مرجع تقلید شیعیان و پشت و پناه مظلومان جهان و خصم خستگی ناپذیر ستمگران بود. معظم له یکشنبه ۲۴ تیر ۱۳۱۸ شمسی (۲۸ جمادی الاولی ۱۳۵۸ ق) در مشهد مقدس، در بیت علم و فضیلت به دنیا آمد. پدرش آیت الله حاج سیدجواد خامنه‌ای (۱۳۱۵ - ۱۴۰۶ ق) و جدش آیت الله سیدحسین خامنه‌ای تبریزی (م ۱۳۲۵ ق) و مادرش صبیه محترمه آیت الله سیدهاشم میردامادی نجف‌آبادی بوده است. وی سال ۱۳۳۰ به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات را نزد استاد ادیب نیشابوری، شرایع و شرح لمعه را نزد پدر بزرگوارش و آیت الله حاج میرزااحمد مدرس یزدی، سطوح عالیہ را نزد حضرات آیات حاج شیخ هاشم قزوینی و شیخ مجتبی قزوینی و پدرش و شرح منظومه را هم نزد استاد شیخ رضا ایسی فراگرفت. سال ۱۳۳۵ شمسی در درس فقه و اصول آیت الله العظمی میلانی و آیت الله حاج میرزااحمد کفایی حاضر شد. سال ۱۳۳۶ به نجف رفت و مدتی در درس آیت الله العظمی حکیم و آیت الله حاج میرزا حسن بجنوردی حاضر شد؛ ولی به علت عدم موافقت پدرش با اقامت و تحصیل در نجف، به مشهد بازگشت. سال ۱۳۳۷ شمسی به قم آمد و در درس آیات عظام آقای بروجردی، امام خمینی و حاج شیخ مرتضی حائری و دروس فلسفه (اسفار و شفا) علامه طباطبایی و شرح منظومه آیت الله منتظری حاضر و مورد علاقه و توجه فراوان استادش آقای حائری واقع شد و مبانی علمی اش را استوار گردانید. سال ۱۳۴۳ شمسی به مشهد بازگشت و به تحصیل نزد آیت الله العظمی میلانی و تدریس سطوح عالیہ و تألیف و تفسیر قرآن و اقامه جماعت (در مسجد کرامت) و مبارزه با رژیم شاه و سازماندهی مبارزات و ارتباط با گروه‌های مبارز پرداخت و در این راستا بارها (۱۳۴۹ و ۱۳۵۰ و ۱۳۵۳) بازداشت و زندانی و در ۱۳۵۶ دستگیر و به ایرانشهر تبعید گردید. او در این زمان چهره‌ای مشهور در بین حوزویان و دانشگاہیان و در میان نسل جوان و گروه‌های مبارز اسلامی گردیده بود و همراه با آقایان واعظ طبسی و شهید هاشمی نژاد از رهبران مبارزات فکری در استان خراسان محسوب می‌شد. وی افزون بر احاطه بر علوم اسلامی، بر شعر و تاریخ و داستان و رمان و هنر تسلط فراوان داشت و دارای حافظه‌ای شگفت بود و همگان برای او آینده‌ای درخشان پیش‌بینی می‌کردند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به فرمان

۲۵۳

آینه پژوهش | ۲۱۸
سال ۳۷ | شماره ۲
خرداد و تیر ۱۴۰۵

امام خمینی عهده‌دار مناصب گوناگون همچون عضویت در شورای انقلاب، شورای عالی دفاع، رسیدگی به مسائل استان سیستان و بلوچستان، سرپرستی سپاه پاسداران و امامت جمعه تهران گردید و با رأی مردم، نمایندگی مردم تهران در مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان رهبری (دوره اول) و ریاست جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۰ - ۱۳۶۸) را پذیرفت. امام درباره ایشان (در ۲۱ دی ۱۳۶۰) فرمود: «شما را چون برادری که آشنا به مسائل فقهی و متعهد به آن هستید و از مبانی فقهی مربوط به ولایت مطلقه فقیه جدا جانبداری می‌کنید، می‌دانم و در بین دوستان و متعهدان به اسلام و مبانی اسلامی از جمله افراد نادری هستید که چون خورشید روشنی می‌دهید». پس از رحلت امام خمینی (خرداد ۱۳۶۸) با رأی قاطع مجلس خبرگان به رهبری نظام اسلامی منصوب شد و تا پایان عمر مبارکش، کشور ایران و انقلاب اسلامی را در گرداب مشکلات داخلی و خارجی به خوبی هدایت نمود و پس از درگذشت مراجع تقلید قم در سال ۱۳۷۳، با معرفی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و جامعه روحانیت مبارز تهران، مرجعیت تقلید را پذیرفت و نامش به عنوان رهبر دینی و سیاسی شیعیان جهان طنین افکن شد. او در این سال‌ها، با قامتی استوار در مقابل دنیای استکبار ایستاد و پشت آنان را به خاک مذلت کشید و با رهبری خویش، کشور ایران را به اوج عزت و اقتدار و افتخار رسانید و نقشه‌های شوم دشمنان را نقش بر آب کرد.

برخی از آثارش عبارت‌اند از:

۱. أجوبة الاسفئانات؛ ۲. مناسک حج؛ ۳. رساله احکام؛ ۴. ثلاث رسائل فی الجهاد: الامان و الصابئة و المهادنة؛ ۵. انسان ۲۵۰ ساله؛ ۶. چهار کتاب اصلی علم رجال؛ ۷. پژوهشی در زندگی امام سجاد؛ ۸. پیشوای صادق؛ ۹. شخصیت سیاسی حضرت رضا؛ ۱۱. گزارشی از سابقه تاریخی و اوضاع کنونی حوزه علمیه مشهد؛ ۱۲. درس‌هایی از نهج البلاغه؛ ۱۳. بازگشت به نهج البلاغه؛ ۱۴. تفسیر سوره‌های حمد، بقره، براءت، مجادله، تغابن، حشر، صف، جمعه، منافقون، ممتحنه؛ ۱۵. ادعاینامه علیه تمدن غرب (ترجمه کتابی از سید قطب)؛ ۱۶. آینده در قلمرو اسلام (ترجمه کتاب المستقبل لهذا الدین از سید قطب)؛ ۱۷. ترجمه بخشی از تفسیر فی ظلال القرآن (سید قطب)؛ ۱۸. مسلمانان در آزادی هندوستان (ترجمه کتاب کفاح المسلمین فی تحریر الهند از عبدالمنعم النمر)؛ ۱۹. عنصر مبارزه در زندگی ائمه؛ ۲۰. صلح امام حسن پرشکوه‌ترین نرمش قهرمانانه تاریخ (ترجمه کتاب صلح الحسن شیخ راضی ال یاسین)؛ ۲۱. از ژرفای نماز؛ ۲۲. روح توحید نفی عبودیت غیر خدا؛ ۲۳. طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن؛ ۲۴. گفتاری در باب صبر؛ ۲۵. خطبه‌های جمعه؛ ۲۶. تقریرات درس صلاة المسافر؛ ۲۷. تقریرات درس قصاص (۵ ج)؛ ۲۸. آفتاب در مصاف (درباره امام حسین علیه السلام)؛ ۲۹. هم‌زمان حسین؛ ۳۰. قبسات النور (درباره

اهل بیت علیهم السلام و ظهور منجی)؛ ۳۱. دو امام مجاهد: امام حسن و امام حسین؛ ۳۲. خون دلی که لعل شد (ترجمه کتاب آن مع الصبر نصرا نوشته دکتر محمدعلی آذرشب، خاطرات و زندگی نامه)؛ ۳۳. جهاد تبیین؛ ۳۴. پرسش و پاسخ؛ ۳۵. حدیث ولایت (سخنرانی‌های ایشان ۵ ج)؛ ۳۶. حوزه و روحانیت؛ ۳۷. منشور روحانیت (۱۵ ج، بیانات ایشان درباره حوزه و روحانیت از سال ۶۸ تا ۹۷)؛ ۳۸. اخلاق اسلامی؛ ۳۹. گزیده احادیث: امالی صدوق، خصال، تحف العقول، مکارم الأخلاق، النوادر، بحار الانوار؛ ۴۰. شرح فرمان امیرالمؤمنین به مالک اشتر؛ ۴۱. جاودانه تاریخ امیرالمؤمنین علی علیه السلام؛ و ده‌ها کتاب دیگر در موضوعات گوناگون.

فرزندان برومندش آیات و حجج اسلام سیدمصطفی، سیدمجتبی (رهبر جمهوری اسلامی)، سیدمیثم و سیدمسعود (محسن) خامنه‌ای نیز از فضایی حوزه علمیه قم هستند. آن رهبر بزرگ در ۸۶ سالگی، صبح روز شنبه ۹ اسفند ۱۴۰۴ شمسی (۹ ماه رمضان ۱۴۴۷ ق) مورد حمله ددمنشانه آمریکای جنایتکار قرار گرفت و همراه با جمعی از خانواده و محافظانش شهد شهادت نوشید و به اجداد طاهرینش پیوست. با اعلام خبر شهادتش، موجی از خشم و اندوه کشورهای اسلامی را فراگرفت و در ایران، پرچم‌های عزا برافراشته و یک هفته تعطیل و چهل روز عزای عمومی اعلام شد و از سوی مقامات دینی و سیاسی جهان پیام‌های تسلیت فراوان صادر گردید.

آیت الله العظمی سیستانی در پیام خویش نگاشت

بسم الله الرحمن الرحيم إنا لله وإنا إليه راجعون

با اندوهی عمیق، شهادت رهبر عالی قدر جمهوری اسلامی، حضرت آیت الله آقای خامنه‌ای (رضوان الله علیه) را به مردم شریف ایران و عموم مسلمانان جهان تسلیت عرض می‌کنم. جایگاه رفیع آن بزرگوار و نقش منحصر به فردشان در سکان داری نظام جمهوری اسلامی طی سال‌های متمادی بر همگان آشکار است. بی تردید دشمنان با به شهادت رساندن ایشان و تجاوز گسترده نظامی به کشور، در پی ضربه زدن به ایران عزیز هستند. از ملت بزرگ این مرزوبوم انتظار می‌رود در این شرایط دشوار و حساس، با حفظ وحدت و انسجام ملی، اجازه ندهند متجاوزان به اهداف شوم خود دست یابند. از خداوند متعال برای آن فقید سعید علو درجات و رضوان الهی و برای همه داغ‌دیدگان صبر جمیل و اجر جزیل مسئلت دارم. ولا حول ولا قوة إلا بالله العلی العظیم.

۱۱/ ماه مبارک/ ۱۴۴۷ هـ. ق. علی‌الحسینی السیستانی

آیت الله العظمی مکارم شیرازی هم نگاشت

بسم الله الرحمن الرحيم

«وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»

امت بزرگ اسلام، حق طلبان جهان و ملت شریف و مقتدر ایران! بار دیگر دست پلیدترین دشمنان قسم خورده انسانیت از آستین کفر بیرون آمد و رهبر فرزانه انقلاب و سکان دار مبارزه با استکبار جهانی را در مسیر نورانی مکتب اهل بیت (علیهم السلام) به فوز شهادت رساند. رهبری بیدار و شجاع که در تمام دوران حیات خویش در مسیر انقلاب اسلامی، در برابر طوفان حوادث و مشکلات و فشارها به حق مقاومت نمود و به آرزوی دیرین خود رسید و به خیل شهیدان و امام شهیدان پیوست؛ «فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ». اگرچه این ضایعه بسیار سنگین است، اما تاریخ اسلام گواه است که جهاد در راه حق همواره با ایثار خون آبیاری شده و این شهادت‌ها، بهای عزت، استقلال و مقدمه ظهور حضرت ولی عصر (ارواحنا فداه) خواهد بود. در این برهه حساس و سرنوشت ساز، تذکر چند نکته اساسی خطاب به همه مردم عزیز ایران اسلامی و عموم مسلمانان جهان ضروری است: ۱. همواره به یاد داشته باشیم که دست قدرت خدا برتر و بالاتر از همه قدرت‌هاست. در این ابتلائات، مبادا سستی راه یابد؛ چراکه وعده یاری خداوند تخلف ناپذیر است؛ «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ». ۲. همان‌گونه که قرآن کریم درباره فقدان رسول الله (ص) هشدار می‌دهد که «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَ مَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئاً»، شهادت خادمان دین نیز نباید موجب کمترین تزلزلی در اراده‌ها شود. این انقلاب شجره طیبه‌ای است که به شخص قائم نبوده و به فضل الهی و با تمسک به «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ»، پرچم این نهضت هرگز بر زمین نخواهد ماند، إن شاء الله. ۳. اکنون هنگام رسالت سنگین مجلس خبرگان رهبری فرا رسیده تا طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بی فوت وقت و با قاطعیت به وظایف خود عمل نماید که تصمیم این مجلس شرعاً و قانوناً فصل الخطاب است. ۴. بر تمامی قوای حکومتی و کارگزاران نظام فرض است که با انگیزه‌ای مضاعف و تدبیری هوشمندانه‌تر، به تکالیف خود که برای چنین روزی تدبیر شده عمل نموده و امور کشور را پیش برند و اجازه ندهند

در زندگی مردم و نظم و آرامش جامعه کمترین خللی ایجاد گردد. ۵. ما در میانه یک جنگ تمام عیار هستیم. نیروهای نظامی و انتظامی مقتدر که مایه دلگرمی مردم هستند، باید با صلابت و بدون کمترین مماشات، هرگونه توطئه و التهاب آفرینی دشمنان را در نطفه خفه کرده و با تدبیر به مقابله با آنان تا نابودی کامل پردازند. ۶. رمز پیروزی ما اتحاد است. وظیفه شرعی همه دلسوزان و آحاد ملت، صیانت از یکپارچگی صفوف و مقابله با نفوذ و شایعه پراکنی دشمنان است. ۷. ملت ایران و جهان اسلام، منتقم خون رهبر شهید انقلاب هستند. عاملان اصلی این جنایت، دولت مستکبر آمریکا و رژیم منحوس صهیونیستی است و این انتقام جویی وظیفه دینی همه مسلمانان جهان است تا شر این جنایتکاران از دنیا برچیده شود. ۸. از دعا و توسل غافل نشویم که ما در سایه امام حی و ناظر خود هستیم و او ما را تنها نخواهد گذاشت. با قلبی مالا مال از حزن اما امیدوار به نصرت الهی، دست تضرع به درگاه الهی برداشته و برای پیروزی حق دعا می‌کنیم. در پایان، اینجانب شهادت رهبر بزرگوار انقلاب، همراهان ایشان و عده‌ای از کودکان و مردم مظلوم و بی‌گناه کشورمان را به محضر بقية الله الأعظم (ارواحنا فداه) و عموم مسلمانان و آزادی خواهان جهان و به ویژه مردم عزیز ایران تسلیت عرض نموده، برای آن عزیزان علو درجات و برای بازماندگان صبر و اجر جزیل از درگاه احدیت مسئلت دارم.

ناصر مکارم شیرازی.

آیت الله جناتی

حضرت آیت الله آقای حاج شیخ محمدابراهیم جنایی از عالمان نامی حوزه علمیه قم بود. آن فقیه سعید سال ۱۳۱۱ شمسی در روستای تاش از توابع شاهرود زاده شد و در نوجوانی به تحصیل علوم دینی و تکمیل سطوح عالی نزد عالمان شاهرود مانند حضرات آیات شیخ آقازیرگ شاهرودی، شیخ علی اصغر دانش پژوه و شیخ علی توحیدی پرداخت و پس از آن مدتی در گرگان از دروس مطول و شرح لمعه آیت الله حاج سید سجاد علوی بهره برد. سپس به مشهد مقدس رفت و مدتی از دروس آیت الله میرزا جواد تهرانی و آیت الله العظمی میلانی بهره برد. سال ۱۳۳۱ به قم آمد و یک سال از دروس آیت الله العظمی بروجردی و امام خمینی استفاده و سال ۱۳۳۲ به نجف اشرف مهاجرت نمود و از دروس آیات عظام آقای حکیم، آقای خوبی، سید عبدالهادی

شیرازی، شیخ حسین حلی، میرزا باقر زنجانی و بیش از همه آیت الله شاهرودی استفاده نمود و مورد لطف و توجه فراوان ایشان واقع شد و در تدوین رساله و «حاشیه عروه» و «مناسک حج» معظم له یار و مددکارش بود و تقریرات درس حج وی را نگاشت و با این کارش، آوازه آیت الله شاهرودی را در مجامع علمی بلند کرد و از ایشان به دریافت اجازه اجتهاد نائل آمد. وی افزون بر تحصیل، به تدریس سطوح عالی در «کلیة الفقه» و تألیف هم اشتغال داشت و نامش در زمره فضیلتی نامی حوزه نجف طنین افکن شد. سال ۱۳۵۸ به قم آمد و به تدریس و تألیف و تحقیق و سخنرانی در کنفرانس‌ها پرداخت و برخی از کتاب‌هایش با ابتکار در طرح موضوع و تدوین، مرجع پژوهشگران واقع شد. صدیق گرامی جناب دکتر آیت پیمان می‌نویسد: «این فقیه فرزانه و متفکر نواندیش، از حامیان راستین امام راحل و رهبر شهیدمان بودند و عمر شریف خویش را در مسیر اعتلای معارف اسلامی، تبیین عالمانه فقه و اندیشه شیعی و پاسخ‌گویی به نیازهای فکری و فقهی جهان معاصر صرف نمود. ایشان از جمله شخصیت‌های برجسته علمی حوزه‌های علمیه بودند که با بهره‌گیری از مبانی عمیق اجتهادی و نگاه اجتهادی پویا، در عرصه‌های مختلف فقه، اصول، کلام و اندیشه اسلامی آثار و نظریات ارزشمندی از خود به یادگار گذاشت. آیت الله جناتی با رویکردی نوگرایانه و در عین حال ریشه‌دار در سنت اصیل اجتهاد شیعی، تلاش نمود تا افق‌های تازه‌ای در فقه معاصر بگشاید و نسبت میان شریعت، عقلانیت و مقتضیات زمان را با نگاهی ژرف و اجتهادی تبیین نماید. دیدگاه‌های بدیع و نظریات فقهی اثرگذار ایشان که بیش از سه دهه حق بزرگ استادی بر این بنده و دوستان عالم دارد، در موضوعات گوناگون به‌ویژه در حوزه فقه اجتماعی و مسائل نوپدید، مورد توجه محافل علمی و پژوهشی قرار گرفت. از دیگر ویژگی‌های برجسته این مرجع اندیشمند، نگاه فراملی و جهانی به رسالت اسلام و مکتب اهل بیت علیهم السلام بود. ایشان همواره بر ضرورت گفتگوی علمی، تقریب اندیشه‌ها، و ارائه چهره‌ای عقلانی، رحمانی و جهانی از اسلام تأکید داشت و آثار و تألیفات ارزشمندش در حوزه‌های مختلف علوم اسلامی گواهی روشن بر این رویکرد علمی و تمدنی است. بی‌تردید آثار ماندگار و اندیشه‌های ژرف آن فقیه نواندیش، همچنان الهام‌بخش پژوهشگران و اندیشمندان در مسیر تبیین و گسترش معارف ناب اهل بیت علیهم السلام خواهد بود.»

آثارش عبارت‌اند از: ۱. توضیح المسائل؛ ۲. مناسک حج؛ ۳. استفتانات (۶ ج)؛ ۴. کتاب الحج (۵ ج، تقریرات درس آیت الله العظمی شاهرودی)؛ ۵. الإسلام، اقتصادیا و اجتماعیا (به نام مسائل اقتصادی و اجتماعی اسلام ترجمه شده است)؛ ۶. اليهود قدیما و حدیثا (به نام یهود در گذشته و حال ترجمه شده است)؛ ۷. المساجد و احکامها فی التشریح الإسلامی؛ ۸. طهارة

الکتابی فی فتوی السید الحکیم؛ ۹. مفاد قاعدة الالزام؛ ۱۰. دروس فی الفقه المقارن (۶ ج)؛ ۱۱. منابع اجتهاد از دیدگاه مذاهب اسلامی؛ ۱۲. ادوار اجتهاد از دیدگاه مذاهب اسلامی؛ ۱۳. مناسک حج از دیدگاه مذاهب اسلامی؛ ۱۴. همبستگی ادیان و مذاهب اسلامی؛ ۱۵. روش‌های کلی استنباط در فقه؛ ۱۶. ادوار فقه و کیفیت بیان آن؛ ۱۷. مجموعه مقالات (درباره غنا، هنر، حجاب، طهارت ذاتی مطلق انسان، حلیت ذبائح اهل کتاب، ارتداد، قضاوت و مرجعیت زن)؛ ۱۸. تقریرات دروس اساتید (با سپاس از صدیق گرامی استاد عبدالرحیم اباذری).

آن مرحوم در ۹۳ سالگی، در روز سه‌شنبه ۲۷ اسفند ۱۴۰۴ شمسی (۲۷ رمضان ۱۴۴۷ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع و نماز حضرت آیت‌الله سبحانی، در مسجد شهید مطهری حرم حضرت معصومه سلام الله علیها به خاک سپرده شد. رهبر انقلاب در پیام تسلیت خویش نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم ارتحال آیت‌الله حاج شیخ محمدابراهیم جناتی
شاهرودی (رحمة الله علیه) را به بیت محترم ایشان، علی‌الخصوص داماد
گرامیشان آیت‌الله حاج شیخ علی عابدی شاهرودی (حفظه الله) تسلیت عرض
می‌نمایم و رحمت و غفران الهی را برای ایشان مسئلت می‌کنم.

سیدمجتبی خامنه‌ای، ۱۰ فروردین ۱۴۰۵

آیت‌الله موسوی تبریزی

مرحوم آیت‌الله آقای حاج سیدحسین موسوی تبریزی از فضلاء مشهور حوزه علمیه قم بود. آن فقیه سعید سال ۱۳۲۶ در تبریز زاده شد و سال ۱۳۳۶ به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات را نزد میرزا آقا باغمیشه‌ای و شرح لمعه را نزد آیات شهید قاضی طباطبایی و میرزا جعفر اشراقی و میرزا حسن الانقی فراگرفت. سال ۱۳۴۰ به قم آمد و سطوح عالی را نزد حضرات آیات سبحانی و نوری همدانی (رسائل)، مشکینی (مکاسب)، فاضل لنکرانی و سلطانی طباطبایی (کفایه)، شرح منظومه را نزد آقایان شهید مفتاح و انصاری شیرازی و اسفار را هم نزد آیت‌الله جوادی آملی و شهید مطهری (در روزهایی که به قم می‌آمد) آموخت. سال ۱۳۴۴ در دروس خارج آیات عظام گلپایگانی، مرعشی نجفی، محقق داماد، حاج آقا مرتضی حائری، منتظری و میرزا جواد تبریزی حاضر شد. سال ۱۳۴۵ به نجف اشرف رفت و در دروس آیات عظام خویی و امام خمینی حاضر شد و سال ۱۳۴۷ به قم بازگشت و به تحصیل و تدریس ادبیات و سطوح عالی پرداخت؛ درس شرح لمعه ایشان از دروس مشهور حوزه بود. وی در دوران انقلاب اسلامی، از مبارزان سختکوش و مؤثر و فعال بود و

بارها گرفتار بازداشت و زندان گردید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در سال ۱۳۵۸ رئیس دادگاه‌های انقلاب استان‌های آذربایجان شرقی و غربی و از سوی امام خمینی به عضویت هیئت مؤسس دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم و پس از شهادت آیت‌الله قدوسی در ۱۳۶۰، به دادستانی کل انقلاب منصوب گردید و از سوی مردم تبریز هم به نمایندگی مجلس شورای اسلامی (دوره اول و سوم) برگزیده شد. سال ۱۳۷۰ به قم بازگشت و به تدریس و تألیف پرداخت و از مؤسسين مجمع محققين و مدرسین حوزه علمیه قم بود. آثارش عبارت‌اند از: ۱. خاطرات (۲ ج)؛ ۲. میزان القضاء؛ ۳. کتاب الخمس (شرح تحریر الوسیله)؛ ۴. کتاب الاصول (غیرچاپی).

آن مرحوم در ۷۸ سالگی روز یک‌شنبه ۲۳ فروردین ۱۴۰۵ (۲۳ شوال ۱۴۴۷) بدرود حیات گفت و پیکرش روز سه‌شنبه ۲۵ شوال ۱۴۴۷ قمری، پس از تشییع شایسته و نماز آیت‌الله حاج شیخ محمدجواد فاضل لنکرانی در قبرستان باغ بهشت (قم) به خاک سپرده شد.

آیت‌الله محمودی گلپایگانی

آیت‌الله آقای حاج سیدمرتضی محمودی گلپایگانی، امام جمعه ورامین بود. آن فقید سعید سال ۱۳۴۵ قمری (۱۳۰۵ ش) در «گوگد» گلپایگان زاده شد و در نوجوانی، پس از تحصیل بخشی از ادبیات، به اراک رفت و مغنی و معالم را نزد آقای احمدی گلپایگانی آموخت. سپس به قم آمد و مطول را نزد آیت‌الله سید رضا صدر، شرح لمعه را نزد آیت‌الله شیخ اسدالله نوراللهی، مکاسب را نزد حضرات آیات گلپایگانی، شیخ روح‌الله کمالوند و شیخ مرتضی حائری، رسائل را نزد آیات شیخ عبدالجواد جبل عاملی و شهید صدوقی، کفایه را نزد آیات مرعشی نجفی و میرزاحمد مجاهدی، تفسیر را از علامه طباطبایی و شوارق را از آیت‌الله حاج سیداحمد خوانساری فراگرفت. پس از آن در دروس خارج آیات عظام آقای بروجردی، امام خمینی، آقای گلپایگانی و آقای اراکی حاضر شد و بهره‌های فراوان برد. سال ۱۳۴۳، به امر آیت‌الله العظمی گلپایگانی به قزوین و سال ۱۳۴۵ به محلات و در ۱۳۵۶ به ورامین رفت و در سال ۱۳۵۸ شمسی از سوی امام خمینی به امامت جمعه ورامین برگزیده شد و افزون بر اقامه جمعه و جماعت، بیش از چهل سال به خدمات دینی و علمی و اجتماعی پرداخت. تأسیس مدرسه علمیه امام صادق (برادران) و مدرسه علمیه کوثر (خواهران)، مدرسه قرآن و عترت، درمانگاه خیریه و مؤسسه فرهنگی امام صادق، دارالایتام حضرت ولی عصر، دارالقرآن الکریم، مسجد صاحب‌الزمان (مصلای نماز جمعه)، ستاد اقامه نماز، مرکز امور مساجد و کانون میثاق با شهدا از جمله خدمات ایشان است. فرزندانش حجج اسلام آقایان حاج سیدمحسن و حاج سیدمهدی

محمودی از فضلالی حوزه و شهید سیدمصطفی محمودی از شهیدان دفاع مقدس (در سال ۱۳۵۹) است. آثار (مخطوطش) تقریرات دروس آیت‌الله بروجردی و آیت‌الله گلپایگانی است. آن مرحوم در ۹۹ سالگی روز پنج‌شنبه ۱۶ بهمن ۱۴۰۴ شمسی (۱۶ شعبان ۱۴۴۷ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع باشکوه و نماز حجت‌الاسلام والمسلمین سیدرضا تقوی دامغانی، در مقبره شهدای گمنام ورامین به خاک سپرده شد.

آیت‌الله سیدعلی ناصر سلمان

مرحوم آیت‌الله سیدعلی موسوی احسائی از عالمان مشهور منطقه احساء بود. وی در شب جمعه ۱۹ ماه مبارک رمضان ۱۳۵۶ قمری در نجف اشرف زاده شد. پدرش آیت‌الله سیدناصر الموسوی (م‌شوال ۱۳۵۸ق) و جدش آیت‌الله سیدسلمان الموسوی از عالمان بزرگ و مراجع تقلید منطقه احساء بودند. وی در کودکی پدرش را از دست داد و سرپرستی او را پسرعمویش آیت‌الله سیدمحمد بن سیدحسین العلی (م‌۱۳۸۸ق) بر عهده گرفت. سال ۱۳۶۶ قمری به تحصیل علوم دینی روی آورد و سال ۱۳۷۰ قمری به نجف اشرف آمد و ادبیات و فلسفه را در کلیه الفقه و سطوح عالی‌ه را نزد حضرات آیات شیخ علی زین‌الدین، شیخ عبدالمهدی مطر، شیخ عبدالهادی فضلی و سیدمحمدحسین حکیم فراگرفت و پس از آن در دروس آیات عظام آقای خویی و شهید صدر حاضر شد و مبانی علمی‌اش را استوار کرد. وی در مدرسه دارالحکمة به تدریس اشتغال داشت و منزلش محل اجتماع فضلا بود. سال ۱۳۹۵ به دقام آمد و مسجدی در محله «بورشید» ساخت و به اقامه جماعت (سه‌گانه) پرداخت. سپس در محله «عنود» به همت حاج عبدالله مطرود سیهاتی، مسجد امام حسین ساخته شد و او در آن مسجد به اقامه جمعه و جماعت و تدریس فقه و اصول پرداخت و معروف‌ترین عالم شیعه در منطقه شرقیه عربستان بود.

آثار عبارت‌اند از: ۱. شرح کفایة الاصول؛ ۲. بحوث فی الفلسفة؛ ۳. بحوث فی علم الاجتماع؛ ۴. رساله عن أسرة السلمان و تاریخ مدینة المبرز؛ ۵. روحیة الإنسان و مادیتة؛ ۶. نظریة المعرفة؛ ۷. دیوان شعر (که نمونه‌ای از اشعارش در کتاب اعلام هجر، ج ۲، ص ۷۰۰ - ۷۱۱ آمده است)؛ ۸. تقریرات دروس استادان.

آیت‌الله بهادلی

آیت‌الله حاج شیخ احمد بهادلی از عالمان نجف اشرف بود. وی سال ۱۳۵۵ قمری در شهر عماره زاده شد و به نجف آمد. او ادبیات و سطوح را نزد حضرات آیات شیخ نورالدین جزایری، شیخ محمدجواد

آل راضی، سیدعلاءالدین بحرالعلوم، شیخ محمدامین زین الدین و شیخ علی زین الدین آموخت و پس از آن در دروس آیت الله العظمی خویی حاضر شد و بهره‌های فراوان برد و هم‌زمان به تدریس سطوح عالی‌ه پرداخت. برخی از شاگردانش عبارت‌اند از آقایان: سیدعباس موسوی، شیخ حسن عبدالساتر، شیخ احمد طراد، شیخ ضیاءالدین زین الدین، شیخ سلمان بهادلی، شیخ عبدالرسول آل جواد، شیخ حسین معن، حاج عبدالحسین بقال، حاج علی محمد علی دخیل.

آثارش عبارت‌اند از: ۱. شرح الکفایة (۲ ج)، تقریر بحث او به قلم شیخ عبدالرسول قطیفی؛ ۲. مفتاح الوصول الی علم الاصول (۲ ج)؛ ۳. محاضرات فی العقیده الإسلامیة؛ ۴. محاضرات فی الفلسفة الإسلامیة؛ ۵. محاضرات فی حدیث الأحکام؛ ۶. محاضرات فی الفقه الاستدلالی؛ ۷. من هدی النبی و العترة (فی تهذیب النفس)؛ ۸. تفسیر القرآن الکریم (۳ ج)؛ ۹. من اوبئة المجتمع؛ ۱۰. دور التشريع فی مکافحة الجريمة؛ ۱۱. رساله الحیاة؛ ۱۲. صفات الله فی العقیده الصابئة؛ ۱۳. صفات الله عند المعتزلة؛ ۱۴. منع الحمل و إجهاض النطفة فی الفقه الإسلامی و الديانة المسيحية. آن مرحوم در ۹۲ سالگی روز یکشنبه ۱۲ بهمن ۱۴۰۴ شمسی (۱۲ شعبان ۱۴۴۷ ق) بدرود حیات گفت.

آیت الله شفیعی

مرحوم آیت الله حاج سیدعلی شفیعی از عالمان بزرگ اهواز بود. وی در شب دوشنبه ۷ رجب ۱۳۵۹ قمری (۲۱ مرداد ۱۳۱۹ ش) در دزفول زاده شد. پدرش آیت الله سیدمحمدرضا شفیعی دزفولی هم از عالمان مشهور اهواز بود. او در نوجوانی به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات و سطوح را نزد پدرش و آیت الله حاج شیخ ابوالقاسم انصاری، شرح لمعه، مختصر و معالم را نزد آیت الله حاج سیداسماعیل مرعشی و قوانین را نزد آیت الله سیدمحمداکظم آل طیب آموخت. سال ۱۳۴۰ شمسی رهسپار نجف اشرف شد و سطوح عالی‌ه را نزد حضرات آیات شهید مدنی، میرزااکظم تبریزی، شیخ مسلم ملکوتی، شیخ غلامرضا باقری اصفهانی، شیخ محمدصادق سعیدی کاشمیری، سیدمحمد جعفر موسوی مروج و شیخ محمد علمی اردبیلی فراگرفت و پس از آن در دروس آیت الله العظمی خویی و آیت الله میرزاقزنجانی حاضر شد و مبانی علمی‌اش را استوار کرد. سال ۱۳۴۷ به اهواز آمد و به تحصیل نزد حضرات آیات سیدعلی بهبهانی، شیخ محمدعلی معزی و موسوی مروج و تدریس (سطوح و نهج البلاغه و اخلاق) و تألیف و اقامه جماعت و سخنرانی و تفسیر قرآن و بیان احکام (هر شب در مسجد شفیعی) و تأسیس صندوق قرض الحسنه اسلامی و بازسازی مسجد شفیعی و مبارزه علیه رژیم طاغوت و رهبری

تظاهرات و فعالیت‌های انقلابی مردم اهواز پرداخت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به حل و فصل امور اهواز و رفع اختلافات و منازعات و مسئولیت عقیدتی سیاسی لشکر ۹۲ زرهی اهواز و ریاست کل دادگستری استان خوزستان و نمایندگی مجلس خبرگان رهبری (دوره‌های متعدد) اشتغال ورزید. وی عالمی پرکار و پرتلاش و مردمی بود و در زمان حیاتش به داغ شهادت فرزندش سیدمرتضی شفیعی در جبهه‌های نبرد و فقدان فرزند برومندش حجت‌الاسلام والمسلمین حاج سیدمحسن شفیعی مبتلا شد و بر آن صبر نمود.

آثارش عبارت‌اند از: ۱. روش فقهی و اصولی شیخ اعظم انصاری؛ ۲. حکومت اسلامی یا نظام ولایت فقیه؛ ۳. مقدمات اخلاق اسلامی؛ ۴. از گوشه و کنار تاریخ (بررسی صفحه‌ای از زندگی امام حسن مجتبی)؛ ۵. ولادت پرفروغ علی علیه السلام؛ ۶. نماز درس زندگی؛ ۷. درس‌هایی از جهاد اسلامی؛ ۸. چهار گفتار؛ ۹. علامه آفاق (شرح زندگی آیت‌الله العظمی خویی)؛ ۱۰. شرح دعای سحر؛ ۱۱. الاحتکار و ما یلحقه من الاحکام و الآثار؛ ۱۲. مجموعه‌ای از دیدگاه‌های قضایی (به ضمیمه تعلیقاتی بر کتاب وسائل الشیعه، ج ۱۸ و ۱۹)؛ ۱۳. مذاکرات و مناظرات (۲ ج)؛ ۱۴. بیان و تبیان در علوم قرآن؛ ۱۵. آیت‌الله حاج سیدعلی موسوی بهبهانی؛ ۱۶. رهپویان و رهجویان (به خاک سپردگان روحانی در جوار علی بن مهزیار اهوازی)؛ ۱۷. فاطمه، الگوی نبوت؛ ۱۸. درس‌هایی از قواعد فقه؛ ۱۹. مهدی موعود ذخیره الهی؛ ۲۰. سیری در سیره پیامبر اعظم؛ ۲۱. تفسیر سوره حمد؛ ۲۲. اعلم و افقه از نگاهی دیگر؛ ۲۳. افادات الأعلام؛ ۲۴. بدایع الاصول؛ ۲۵. دروس و بحوث فی الفقه الجعفری (۲ ج)؛ ۲۵. شناسنامه چهارده معصوم علیهم السلام؛ ۲۶. مشروعیه ولایة الفقیه؛ ۲۷. قواعد الفقه و فقه القواعد؛ ۲۸. گفتگوی صمیمانه (۲ ج)؛ ۲۹. خوزستان، مهد تمدن و تدین؛ ۳۰. عباد الرحمن؛ ۳۱. شناسنامه چهارده معصوم؛ ۳۲. مجموعه استفتائات (۲ ج)؛ ۳۳. فقه الحج و العمرة.

آن مرحوم در ۸۵ سالگی روز یکشنبه ۷ دی ۱۴۰۴ شمسی (۷ رجب ۱۴۴۷ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع باشکوه و نماز آیت‌الله سیدمحمدعلی موسوی جزایری در مرقد علی بن مهزیار به خاک سپرده شد. رهبر شهید انقلاب اسلامی در پیام تسلیت خویش نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

درگذشت فقیه مجاهد و آگاه، ابوالشہید مرحوم آیت‌الله آقای حاج سیدعلی شفیعی رحمة الله علیه را که از علمای وارسته خوزستان بودند، به خاندان گرامی و شاگردان و ارادتمندان ایشان و همه مردم اهواز تسلیت عرض می‌کنم. این عالم پرهیزگار، علاوه بر عضویت در مجلس خبرگان، دارای سابقه جهادی و

خدماتی از دوران جنگ تحمیلی ۸ ساله تا اکنون بودند و ان شاء الله با قبول الهی مشمول رحمت و مغفرت خداوند می‌باشند.

سید علی خامنه‌ای ۱۴۰۴/۱۰/۱۰

دکتر لاریجانی

شهید دکتر علی لاریجانی یکی از چهره‌های نامی سپهر سیاست ایران بود که نام نیکش در خاطره‌ها جاودانه خواهد ماند. آن فقید سعید روز یک‌شنبه ۱۳ خرداد ۱۳۳۶ در نجف اشرف در بیت علم و فقاہت زاده شد. پدر بزرگوارش آیت الله حاج میرزاهاشم آملی و مادرش صبیہ محترمه آیت الله حاج سید محسن نبوی بود. وی سال ۱۳۴۱ شمسی همراه خانواده‌اش به قم آمد و پس از تحصیلات دانشگاهی در سال ۱۳۵۸ موفق به اخذ درجه دکتری فلسفه از دانشگاه تهران شد و به دامادی استاد شهید مرتضی مطهری هم درآمد. وی از همان روزهای آغازین پیروزی انقلاب اسلامی عهده‌دار مسئولیت‌های گوناگون همچون جانشین ستاد کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (۱۳۶۱ - ۱۳۷۱)؛ وزیر ارشاد اسلامی؛ ریاست سازمان صداوسیما با تأسیس ده‌ها شبکه استانی و رادیو، معارف، شبکه قرآن، شبکه العالم، شبکه خبر، شبکه الکوثر و شبکه جهانی جام جم و تولید ده‌ها سریال فاخر دینی و تاریخی (۱۳۷۲ - ۱۳۸۲)؛ عضویت در مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ دبیری شورای عالی امنیت ملی؛ سه دوره نمایندگی مردم قم و ریاست مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۴ - ۱۳۹۶)؛ عضویت در شورای عالی هماهنگی اقتصادی و سپس ریاست شورای عالی امنیت ملی گردید.

جناب آقای حامد علی اکبرزاده (عضو هیئت علمی گروه فلسفه دانشگاه تهران) می‌نویسد: «چهره ممتاز جمهوری اسلامی ایران شهید دکتر علی لاریجانی از شخصیت‌های برجسته‌ای بود که باید درباره ایشان بسیار گفت و بسیار نوشت. او از جمله معدود سیاستمداران ایران معاصر است که عقلانیت، تدبیر، دیانت، دانش و فرهنگ را در خویش جمع کرده بود. خداوند متعال به بنده این توفیق را داد که حدود پنج سال در دانشگاه تهران از نزدیک محضر دانشمند شهید دکتر علی لاریجانی را درک کنم. در طول این مدت که به شهادت ایشان منتهی شد، فرصت‌های متعددی برای استفاده از تجربه، دانش و دیدگاه‌های آن شهید والامقام فراهم آمد. در همه این موارد آن شهید عزیز با متانت، تواضع و تقوا دیدگاه‌های خود را بیان و ما را حقیقتاً بهره‌مند می‌ساخت. شهید لاریجانی شخصیتی مؤمن، اهل تقوا و مراقبت، دعا و توسل بود. در ایام عزاداری اهل بیت در منزل خودش جلسه روضه برگزار می‌کرد و در جلسات روضه دیگران نیز حضور می‌یافت. به سیدالشهداء

عشق می‌ورزید و چنان‌که در سفر اربعین امسال گفت، خادمی امام حسین علیه السلام را بالاترین مناصب می‌دانست. آن بزرگوار بسیار متواضع بود؛ علیرغم جایگاه سیاسی بسیار خطیری که داشت، با تواضع رفتار می‌کرد. از تعابیر صمیمی و خاضعانه‌ای استفاده می‌کرد که گاه باعث خجالت انسان می‌شد. شهید لاریجانی سرباز وفادار انقلاب اسلامی بود، پیوسته تکرار می‌کرد که باید با تمام وجود برای انقلاب کار کنیم. پذیرش مسئولیتی که همه احتمال شهادت در آن را می‌دادند، نشان از فداکاری و ایثار او داشت. یک بار که از ایشان علت پذیرش این جایگاه (دبیری شورا) را پرسیدم، علت اصلی آن را امر رهبر شهید انقلاب ذکر کرد. او در دانشگاه نیز مشی انقلابی داشت و از مواضع و رفتارهای سیاسی برخی استادان دانشگاه اظهار تعجب و ناراحتی می‌کرد و معتقد بود باید از این مسیر اشتباه منصرفشان کرد. شهید علی لاریجانی اهل تفکر و تأمل و عقلانیت در مسائل مختلف و به‌ویژه امور سیاسی بود. کتاب عقل و سکون در حکمرانی را بر اساس همین مشی خود نوشت. او نظراً و عملاً التزام به عقل و عقلانیت داشت. او باور داشت که سنت فکری ما دلالت‌های جدی برای حکمرانی مطلوب دارد و با اینکه درباره فیلسوفانی چون کانت و دکارت پژوهش کرده بود، اما هیچ‌گاه مانند برخی هم‌صنفان خویش دل‌باخته اندیشه‌های غربی نبود و التزام عجیبی به اندیشه بزرگانی چون علامه طباطبایی و شهید مطهری داشت. شهید لاریجانی خیرخواه و دلسوز افراد بود. به یاد دارم که فرزند یکی از اساتید بر اثر تصادف بستری شده بود و وضعیت خوبی نداشت، دیدم که او پیگیری و دلسوزی می‌کرد. در دانشگاه مشکلی برای استادی پیش آمده بود و من دیدم که آن شهید عزیز چطور دلسوزانه پی‌جو بود. شهید علی لاریجانی علاوه بر اینکه داماد استاد شهید مطهری بود، از معدود شاگردان دانشگاهی آن استاد شهید محسوب می‌شد. او به اندیشه استاد مطهری باور راسخ داشت، در آثار مکتوبش به مطهری استناد می‌کرد و در بیان و کلامش نیز این باور هویدا بود. گاهی از بنده درباره نحوه مواجهه دانشجویان با فلسفه اسلامی سؤال می‌کرد و معتقد بود آثار استاد مطهری بهترین آثار برای فراگرفتن فلسفه اسلامی هستند. لاریجانی بارها مورد ظلم واقع شد؛ در دوران مسئولیت‌های اجرایی دشمنان و رسانه‌های خارجی تهمت‌های ناروا به او زدند و برخی دوستان داخلی او را مورد بی‌مهری قرار دادند، اما لاریجانی صبور بود و متین. در دانشگاه هم با کم‌لطفی‌هایی مواجه شد که بیان تفصیلی آن در این مجال ممکن نیست. معیار او در مواجهه با افراد مختلف سه چیز بود: دیانت، عقلانیت و اعتقاد به مبانی انقلاب اسلامی. بر همین اساس برای برخی شخصیت‌های کشور احترام زیادی قائل بود. یادم هست که بصیرت سیاسی مرحوم آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی را می‌ستود؛ چیزی که رهبر شهید انقلاب نیز در پیام خویش به مناسبت رحلت آن فقیه والامقام با تعبیر مرجع بصیرت تصریح کردند. شهید لاریجانی همان‌طور که رهبر انقلاب تصریح کردند، یکی از چهره‌های

ممتاز جمهوری اسلامی ایران بود، شهادت او اگرچه دردناک است، اما ایمان داریم که خداوند متعال خلأ او و دیگر شهدای جنگ اخیر را جبران خواهد کرد».

آثارش عبارت‌ند از: ۱. متافیزیک و علوم دقیقه در فلسفه کانت؛ ۲. روش ریاضی در فلسفه کانت؛ ۳. شهود و قضایای تألیفی متقدم در فلسفه کانت؛ ۴. هوای تازه؛ ۵. دولت مدرن، پیمانی با مردم؛ ۶. عقل و سکون در حکمرانی؛ ۷. مجموعه مقالات و مصاحبه‌ها.

آن شهید عزیز در ۶۸ سالگی روز ۲۵ اسفند ۱۴۰۴ مورد حمله جنایتکارانه دشمن آمریکایی قرار گرفت و همراه با فرزندش دکتر مرتضی لاریجانی و جمعی از محافظان و معاونانش به شهادت رسید. پیکر پاکش روز پنج‌شنبه ۲۹ رمضان ۱۴۴۷ قمری با حضور حماسی و باشکوه ده‌ها هزار نفر تشییع و پس از نماز حضرت آیت‌الله کریمی جهرمی در مسجد بالاسر حرم حضرت معصومه سلام‌الله‌علیها به خاک سپرده شد.

در پی شهادت وی، ده‌ها پیام تسلیت از سوی مراجع تقلید و مقامات دینی و سیاسی جهان صادر گردید. رهبر معظم انقلاب اسلامی در پیام تسلیت خویش نگاشت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«وَلَاتَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أحياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ».

با کمال تأسف خبر دردناک شهادت آقای دکتر علی لاریجانی دبیر شورای عالی امنیت ملی و نماینده رهبری در آن شورا و فرزند برومند و بعضی همکاران ایشان را دریافت کردم. ایشان فردی عالم، دوراندیش، هوشمند، متعهد و دارای تجاربی متنوع در عرصه‌های گوناگون سیاسی، نظامی، امنیتی، فرهنگی و مدیریتی بودند. قریب پنج دهه نقش‌آفرینی در لایه‌های مختلف نظام اسلامی، از ایشان چهره‌ای ممتاز ساخته بود. بی‌شک ترور چنین شخصیتی نشان از میزان اهمیت او و بُغض دشمنان اسلام نسبت به او دارد. اسلام‌ستیزان بدانند ریختن این خون‌ها به پای درخت تناور نظام اسلامی صرفاً آن را قوی‌تر می‌سازد و البته هر خونی، خون‌بهایی دارد که قاتلین جنایتکار شهیدان باید به‌زودی آن را بپردازند. اینجانب این ضایعه را خدمت همسر گرامی و سائر فرزندان آن بزرگوار و همچنین سایر وابستگان علی‌الخصوص جناب آیت‌الله‌املی لاریجانی صمیمانه تسلیت عرض می‌نمایم و برای آن سفرکردگان از درگاه حضرت حق جَلَّ وَعَلَا، عُلُوَّ درجاتشان را خواستارم.

سیدمجتبی حسینی خامنه‌ای ۲۶/اسفند/۱۴۰۴.

پوتین رئیس‌جمهور روسیه هم نگاشت:

«مراتب تسلیت عمیق اینجانب را به مناسبت درگذشت جناب آقای علی لاریجانی، دبیر شورای عالی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، پذیرا باشید. اینجانب فرصت آن را داشتم که بارها با این دولتمرد و سیاستمدار خردمند و دوراندیش که با قاطعیت و استواری از منافع ملت خود دفاع می‌کرد، دیدار داشته باشم. یاد و خاطره نیک ایشان به عنوان دوست واقعی کشور ما، که گام‌های بلندی در جهت توسعه روابط مشارکت راهبردی همه‌جانبه میان مسکو و تهران برداشت، در دل‌های ما باقی خواهد ماند. خواهشمند است مراتب همدردی صمیمانه و حمایت اینجانب را به خانواده و نزدیکان آن فقید ابراز فرمایید.»

حجت‌الاسلام میریونسی

۲۶۷

آینه پژوهش | ۲۱۸
سال ۳۷ | شماره ۲
خرداد و تیر ۱۴۰۵

حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حاج سیدعباس میریونسی، عالم نامی شهر کنگاور بود. وی سال ۱۳۱۲ شمسی در کهرود اراک زاده شد و در کودکی همراه پدرش حجت‌الاسلام والمسلمین حاج سیدابوالفضل میریونسی به کنگاور مهاجرت کرد. در نوجوانی به قم آمد و سطوح عالییه را نزد حضرات آیات صدوقی، سیدموسی صدر و سلطانی طباطبایی آموخت و پس از آن در درس آیات عظام آقای بروجردی، امام خمینی، گلپایگانی، اراکی و محقق داماد حاضر شد و بهره‌های فراوان برد. پس از وفات پدرش در سال ۱۳۴۲ و به دعوت آیت‌الله شیخ آقابزرگ عراقی رهسپار کنگاور شد و به تبلیغ دین پرداخت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به نمایندگی مردم در اولین دوره مجلس شورای اسلامی برگزیده شد و در سال ۱۳۶۴، امام جمعه کنگاور گردید (تا سال ۱۳۸۱ ش). فرزندش سیدحسن میریونسی هم در خرداد ۱۳۶۷ شمسی در جبهه‌های نبرد به شهادت رسید. احداث مصلی، مدرسه خاتم‌الانبیا و مسجد قمر بنی‌هاشم از یادگارهای وی در کنگاور است. وی در ۹۲ سالگی، در ۲۳ دی ۱۴۰۴ شمسی (۲۳ رجب ۱۴۴۷ ق) بدرود حیات گفت و پیکرش در مقبره حاج آقابزرگ در کنگاور به خاک سپرده شد.

حجت‌الاسلام زمانیان

حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ احمد زمانیان از فضلالی حوزه علمیه قم بود. وی سال ۱۳۱۸ در روستای جهان‌آباد نهاوند زاده شد، در نوجوانی به بروجرد رفت و ادبیات را نزد آیت‌الله شیخ علی جواهری آموخت. سال ۱۳۳۶ رهسپار قم شد و دروس سطح را نزد حضرات آیات

خزعلی و سلطانی طباطبایی فراگرفت و پس از آن در دروس آیات عظام امام خمینی (۱ سال)، گلپایگانی، اراکی و محقق داماد حاضر شد. وی حافظ نهج البلاغه بود و منبری شیرین و پرمایه داشت. با شروع نهضت اسلامی، بارها توسط ساواک احضار شد و در اوایل سال ۱۳۵۷ به چابهار تبعید گردید. با شروع جنگ تحمیلی، به عنوان قاضی دادگاه زمان جنگ در غرب کشور منصوب و پس از شهادت حجت الاسلام حاج شیخ محمدعلی حیدری نهاوندی (در ۷ تیر ۱۳۶۰)، به نمایندگی مردم نهاوند در مجلس شورای اسلامی (۴ دوره) برگزیده شد؛ ایشان هر هفته به حوزه انتخابیه خود می‌رفت و در خدمت مردم بود.

آثارش عبارت‌اند از: ۱. ترجمه نهج البلاغه؛ ۲. ترجمه دیوان امیرالمؤمنین؛ ۳. اخلاق در کلام امیر اخلاق؛ ۴. ندای عدالت: آموزه‌های امام علی برای کارکنان دولت اسلامی.

آن مرحوم در ۸۶ سالگی روز چهارشنبه ۳ دی ۱۴۰۴ شمسی (۳ رجب ۱۴۴۷ق) بدرود حیات گفت و پیکرش روز پنج‌شنبه پس از نماز آیت‌الله شیخ محمدکریم مروجی بروجردی در قبرستان بقیع (قم) به خاک سپرده شد (با سپاس از دوست گرامی جناب آقای گیوی نهاوندی).

حجت‌الاسلام میرآقایی

مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین سیدجلال میرآقایی از فضلا و ائمه جماعات تهران بود. وی روز سه‌شنبه سوم فروردین ۱۳۳۸ شمسی (۱۴ رمضان ۱۳۷۸ق) در پیشوای ورامین زاده شد، سال ۱۳۵۴ به قم آمد و شرح لمعه را از آیت‌الله سیدمحمدجواد ذهنی، رسائل را از آیات اعتمادی و راستی کاشانی، مکاسب را از آیات محقق داماد و طاهری خرم‌آبادی، کفایه را از آیات صالحی مازندرانی و محقق داماد، فلسفه (بدایه و نه‌ایة‌الحکمة) را از آیت‌الله دوستی زنجانی، تفسیر قرآن را نزد آیت‌الله مشکینی، علوم قرآن را نزد آیت‌الله معرفت و خارج فقه و اصول را در محضر آیات عظام فاضل لنکرانی و مکارم شیرازی فراگرفت و هم‌زمان در دوره دکتری رشته مذاهب در دانشگاه ادیان شرکت جست و زبان‌های عربی و انگلیسی را هم آموخت. او سالیان فراوان به اقامه جماعت در مسجد ابوذری (تهران) و تدریس در دانشگاه ادیان و مذاهب و سخنرانی و مصاحبه و تألیف و ترجمه و سفرهای تبلیغی به کشورهای خارجی پرداخت و سالیانی چند معاون بین‌الملل و مشاور دبیرکل مجمع تقریب مذاهب و رایزن فرهنگی ایران در الجزایر بود.

آثارش عبارت‌اند از: ۱. بُهره، نگاهی از درون (بررسی افکار، عقاید، آداب و رسوم)؛ ۲. التعددية المذهبية في الإسلام؛ ۳. تعدد مذاهب از دیدگاه فقها و اندیشمندان مسلمان؛ ۴. مجموعه مقالات (۷۷ مقاله)؛ ۵. وحدت اسلامی بر پایه مرجعیت علمی اهل بیت (ترجمه کتابی از

آیت الله تسخیری؛ ۶. پژوهش های قرآنی (ترجمه ۳ کتاب از شهید صدر)؛ ۷. علوم قرآن (ترجمه کتابی از شهید صدر)؛ ۸. سنت های تاریخی در قرآن کریم (ترجمه کتابی از شهید صدر)؛ ۹. تدوین کتاب های تقریب و عروة الوثقی؛ ۱۰. حکومت از دیدگاه مذاهب اسلامی (گردآورنده)؛ ۱۱. اجتهاد و نواندیشی (گردآورنده).

آن مرحوم در ۶۶ سالگی روز دوشنبه ۲۰ آبان ۱۴۰۴ شمسی (۲۰ جمادی الاولی ۱۴۴۷ق) بدرود حیات گفت و پیکرش در صحن امامزاده جعفر پیشوا به خاک سپرده شد.

حجت الاسلام خطیب

شهید حجت الاسلام والمسلمین سیداسماعیل واعظی (خطیب)، وزیر اطلاعات دولت های سیزدهم و چهاردهم جمهوری اسلامی ایران بود. آن فقید سعید سال ۱۳۴۰ شمسی در قائنات و در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش حجت الاسلام والمسلمین سیدغلامرضا واعظی قائنی بود. وی تحصیلات خود را در قم نزد آیات عظام فاضل لنکرانی و مکارم شیرازی و در تهران نزد آیات عظام شهید خامنه ای و شیخ مجتبی تهرانی پی گرفت و هم زمان به خدمت در نظام اسلامی، همچون مسئول اطلاعات عملیات سپاه پاسداران (۱۳۵۹)، ریاست حراست آستان قدس رضوی، ریاست مرکز حفاظت و اطلاعات قوه قضائیه (۱۳۹۱ - ۱۳۹۸) و سپس وزیر اطلاعات دولت شهید رئیسی و دولت پزشکیان انجام وظیفه کرد تا سرانجام در ۶۴ سالگی، در شبانگاه روز ۲۷ بهمن ۱۴۰۴ شمسی (۲۷ رمضان المبارک ۱۴۴۷ق) مورد حمله دشمن صهیونیستی قرار گرفت و همراه با خانواده اش (همسر و دخترش) به فیض شهادت نائل شد و پیکرش پس از تشییع باشکوه در قم، به مشهد مقدس منتقل و پس از نماز آیت الله سیداحمد علم الهدی، در رواق دارالحججه حرم مطهر امام رضا علیه السلام به خاک سپرده شد.

آیت الله مامقانی

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ محمدرضا مامقانی از فضیلات نامی حوزه علمیه قم بود. فقید سعید سال ۱۳۳۳ شمسی (۱۳۷۳ق) در نجف اشرف، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش آیت الله حاج شیخ محیی الدین مامقانی و جدش آیت الله حاج شیخ عبدالله مامقانی صاحب تنقیح المقال و نیای والایش آیت الله العظمی شیخ محمدحسن مامقانی و مادرش صبیبه محترمه آیت الله شیخ محمدرضا کاشف الغطا (فرزند علامه شیخ هادی، فرزند علامه شیخ عباس، فرزند آیت الله العظمی شیخ علی، فرزند آیت الله العظمی شیخ جعفر کاشف الغطا) بوده است. وی در نوجوانی به تحصیل

علوم دینی روی آورد و ادبیات را نزد شیخ رشید بصری آموخت؛ سال ۱۳۹۱ قمری به مشهد مقدس آمد و در دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی به تحصیل فلسفه نزد استاد سید جلال الدین آشتیانی و تحصیل علوم دینی نزد آیات سید حسن صالحی (شرح لمعه)، شیخ ابوالقاسم روحانی (قوانین) و سید محمد باقر حجت طباطبایی (رسائل و مکاسب و کفایه) پرداخت. سال ۱۳۹۴ قمری به قم آمد و از دروس آیات عظام سید محمد روحانی، سید ابوالقاسم کوکبی، وحید خراسانی، میرزا کاظم تبریزی و میرزا جواد تبریزی، شرح منظومه آیت الله محمدی گیلانی و هیئت آیت الله حسن زاده آملی بهره فراوان برد و مبانی علمی اش را استوار ساخت؛ همچنین بحث حرکت جوهری (اسفار) را از دروس استاد شهید مطهری (در شب‌های پنج‌شنبه که استاد به قم می‌آمد) استفاده نمود. وی در تواضع و حسن خلق و کمک به نیازمندان و رسیدگی به مشکلات مردم و اقامه مجالس و احیای شعائر و برائت از دشمنان اهل بیت سری پرشور داشت.

آثارش عبارت‌اند از:

الف) تألیف: ۱. معجم الرموز و الاشارات (۳ ج)؛ ۲. علامات الترقیم قدیما و حدیثا؛ ۳. علم النسب، لغته و مصطلحاته و رموزه؛ ۴. المرشد الی تعلیم القرآن الکریم؛ ۵. الکنی و الالقاب الی يعرف بها المعصومین علیهم السلام فی اسانید الأخبار؛ ۶. مسرّد تنقیح المقال؛ ۷. الفریدة فی لوعة الشهیدة؛ ۸. المباهلة بروایة صاحب الإقبال. ب) تحقیق: ۱. تحقیق و استدراک: تنقیح المقال (۶۰ ج)؛ ۲. تحقیق و استدراک: مخزن المعانی؛ ۳. تحقیق و استدراک: مقباس الهدایة؛ ۴. تحقیق: الفوائد الرجالیة (مامقانی)؛ ۵. تحقیق: بحار الأنوار (مجلدات مطاعن، ۳ ج)؛ ۶. تحقیق: تشیید المطاعن (سید محمدقلی موسوی، ۱۲ ج)؛ ۷. تحقیق: مثالب النواصب (ابن شهر آشوب، ۱۲ ج)؛ ۸. تحقیق: الزام النواصب (مفلح بن حسین صیمری).

آن مرحوم در ۷۲ سالگی، روز سه‌شنبه ۵ بهمن ۱۴۰۴ شمسی (۵ رمضان المبارک ۱۴۴۷ ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع باشکوه و نماز آیت الله شیخ عبدالرضا کفایی به نجف اشرف انتقال یافت و در روز پنج‌شنبه ۷ رمضان، پس از تشییع مجدد و نماز آیت الله سید محمدتقی حکیم، در یکی از غرفه‌های صحن حرم امیرالمؤمنین علیه السلام به خاک سپرده شد.

آیت الله عبدخدایی

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ محمدهادی عبدخدایی از فضیلاتی نامی مشهد مقدس بود. فقید سعید یک‌شنبه ۲۶ تیر ۱۳۱۷ شمسی در مشهد مقدس، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش

آیت الله حاج شیخ غلامحسین تبریزی، امام جمعه و جماعت مسجد گوهرشاد بود. وی ادبیات را نزد استاد سیدمحمد موسوی نژاد، شرح لمعه را نزد آیت الله حاج سیداحمد مدرس یزدی و سطوح عالیہ را نزد حضرات آیات پدرش، سیدعلی علم الهدی، سیدجواد خامنه‌ای، شیخ هاشم قزوینی، شیخ مجتبی قزوینی و شیخ کاظم دامغانی فراگرفت و پس از آن در دروس آیات عظام آقای میلانی، آقای گلپایگانی، میرزهاشم آملی و محقق داماد حاضر شد و مبنای علمی اش را استوار ساخت. او هم‌زمان به دریافت مدرک دکتری فلسفه و کلام از دانشگاه تهران و یادگیری زبان‌های عربی، انگلیسی و ایتالیایی توفیق یافت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، عهده‌دار مناصب گوناگونی همچون سفارت ایران در واتیکان، نمایندگی مجلس شورای اسلامی (سه دوره از مشهد)، نمایندگی مجلس خبرگان رهبری (دوره چهارم از خراسان رضوی)، عضویت در شورای عالی فرهنگی آستان قدس رضوی، هیئت امنای دانشگاه علوم اسلامی رضوی، هیئت مدیره بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، هیئت علمی دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی و ریاست دانشکده علوم قرآنی مشهد و مؤسسه آموزش عالی حکمت رضوی گردید و هم‌زمان به تدریس و تبلیغ و تالیف و اقامه جماعت در حرم مطهر امام رضا علیه السلام پرداخت.

آثارش عبارت‌اند از: ۱. جلوه‌گاه عرفان (شرح مناجات شعبانیه و تعریب آن به نام مرآة العرفان)؛ ۲. نیایش (شرح دعای کمیل، جلوه‌های قرآنی در مناجات علوی)؛ ۳. اخلاق پزشکی؛ ۴. جلوه‌هایی از معارف اسلامی (مجموعه مقالات)؛ ۵. خاطره‌ها از سنت پیشرو واتیکان؛ ۶. الگوها و اسوه‌ها (داستان‌هایی از سیره اقتصادی رسول اکرم و دخت گرامی ایشان)؛ ۷. گلزار توحید (بیان اعتقادات و معارف توحیدی در قالب شعر)؛ ۸. برگی زرین از عرفان اسلامی (شرح زیارت امین‌الله)؛ ۹. تفسیر آیات الرحمن (جلوه‌هایی از آیات الهی، تفسیر سوره روم)؛ ۱۰. حکمت قرآنی؛ ۱۱. کتاب‌های چاپ‌نشده در موضوعات گوناگون؛ ۱۲. مجموعه مقالات (در مجلات مختلف).

آن فقید سعید در ۸۷ سالگی، روز جمعه ۱۰ بهمن ۱۴۰۴ شمسی (۱۰ شعبان ۱۴۴۷ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع و نماز آیت‌الله سیداحمد علم الهدی، در دارالزهد حرم مطهر امام رضا علیه السلام به خاک سپرده شد.

حجت‌الاسلام امام جمارانی

مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حاج سیدمهدی امام جمارانی (هاشمی علیا) از فضایی نامی تهران بود. فقید سعید روز پنج‌شنبه ۱۶ بهمن ۱۳۱۴ شمسی (۱۳ ذی‌القعدة ۱۳۵۴ق) در تهران، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش آیت‌الله سیدحسن امام جمارانی، جدش آیت‌الله

سید حسین و پدر جدش آیت الله حاج سیدابراهیم امام جمارانی از عالمان نامی منطقه شمیران و امام جماعت مسجد جامع جماران و مرجع و ملاذ مردم بودند. وی سال ۱۳۲۹ شمسی همراه برادر بزرگش حجت الاسلام والمسلمین سید حسین امام جمارانی (م ۱۴۰۰ق) به قم آمد و ادبیات را نزد استاد سید محمد هندی، سطوح را نزد آیات ستوده، صلواتی و اعتمادی و سطوح عالیه را نزد حضرات آیات میرزا باقر مرندی، میرزا علی مشکینی و سلطانی طباطبایی فراگرفت و پس از آن در درس امام خمینی حاضر شد و بدو دل بست و از همان زمان در جهت ترویج پیام و مرام امام گام برداشت. با شروع نهضت اسلامی مردم ایران، به تهران آمد و در جلسات عالمان تهران شرکت فعال داشت و از اعضای مؤسس جامعه روحانیت مبارز تهران بود و بارها احضار و بازداشت گردید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، از سوی امام خمینی به نمایندگی ایشان در سازمان حج و اوقاف و امور خیریه (همراه با حجت الاسلام والمسلمین محمد علی نظام زاده) منصوب شد و موفق به تأسیس دانشکده علوم قرآنی (در ۱۲ استان)، چاپخانه بزرگ قرآن کریم، مرکز ترجمه قرآن کریم، انتشارات اسوه، صندوق عمران موقوفات کشور، مؤسسه عمران مساجد، مؤسسه کاشی گوهرشاد (مشهد)، مؤسسه دامپروزی سوران (قوچان) و شرکت آب اطهر (در استان فارس) گردید. وی تا پایان عمر به اقامه جماعت در مسجد جامع جماران اشتغال داشت و در انشعاب از جامعه روحانیت نیز از مؤسسين مجمع روحانیون مبارز تهران بود. از آثارش کتاب روایات و خاطرات در دو جلد می باشد. وی در ۹۲ سالگی، در روز چهارشنبه ۶ اسفند ۱۴۰۴ شمسی (۶ رمضان المبارک ۱۴۴۷ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع و نماز فرزندش حجت الاسلام والمسلمین سید حسین امام جمارانی در قبرستان جماران به خاک سپرده شد.